

І. ПОДВОЄННЯ

Не знаю, що робити. Якби я хоч міг сказати «щось не те зі мною», то це було би не найгірше. Але сказати «щось не те з нами» я також не можу, тому що про себе я можу говорити тільки частково, хоч і надалі залишаюся Ййоном Тихим. Я віддавна маю звичку говорити з собою під час гоління, а тепер повинен був відмовитися від неї, тому що ліве око заважає мені, злісно примружуючись. Допоки я сидів у LEM'і, то не усвідомлював, що сталося перед самим стартом. Той LEM не мав нічого спільного з американським модулем, в якому NASA вислала Армстронга й Олдріна на Місяць за кількома камінцями. Його назвали так само, щоби замаскувати мою секретну місію. Дідько би її взяв. Після повернення із сузір'я Тільця я не збирався нікуди летіти принаймні рік. Погодився тільки задля блага людства. Я зрозумів, що міг не повернутися. Доктор Лопес підрахував, що у мене був один шанс на двадцять цілих і вісім десятих. Це мене не стримало. Я відчайдух. Раз мати породила. Повернусь або ні, сказав я собі. Мені не прийшло до голови, що я можу повернутись, але не повернуся, бо — повернемося. Щоби це пояснити, мушу розкрити декілька речей найвищого ступеня таємності, але мені вже все одно. Тобто частково. Адже писати я також можу частково, з великими труднощами. Клацаю на машинці правою рукою. Ліву я мусив прив'язувати до билець крісла, бо вона впиралася. Виривала папір з машинки, не давала себе вмовити жодними аргументами, а коли я її прив'язував, підбила мені око. Це — наслідок подвоєння. Кожна людина має в голові дві півкулі мозку, з'єднані великою спайкою. Латиною — *corpus callosum*, мозолисте тіло. Двісті

мільйонів білих нервових волокон єднають мозок, щоби він міг зібрати думки, але у мене — вже ні. Р-р-раз — і по всьому. Не було навіть ніякого «раз», був тільки той полігон, на якому місячні роботи випробовували нову зброю. Потрапив я туди зовсім випадково. Вже виконав завдання, перехитрив ті холодні створіння, вже повертався до ЛЕМ'а, аж раптом мені закортіло попісяти. На Місяці нужників немає. Зрештою, у вакуумі вони ні до чого. У скафандрі носять контейнер, такий самий мали Армстронг і Олдрін. Отож це можна зробити в будь-якому місці і в будь-який час, але я бентежився. Я занадто культурний чи, радше, був культурним. Яюсь не личило воно — під повним Сонцем, посеред Моря Спокою. Трохи далі самотньо стирчав великий валун, отож я підійшов до нього, у його тінь. Звідки мені було знати, що там уже діє оте ультразвукове поле. Тільки-но я відчув полегшення, як щось клацнуло. Але не так, як, бува, хрусне у шиї, а трохи вище. В середині черепа. Це, власне, й була дистанційна інтегральна каллотомія. Мене нічого не боліло. Я почувався яюсь дивно, але це швидко минуло, і я пішов до ЛЕМ'а. Хоча враження було таке, що все яюсь змінилося і я трохи також, але я це пояснював хвилюванням, зрозумілим після стількох пережиттів. Правою рукою керує ліва півкуля головного мозку. Тому я і сказав, що пишу тільки частково. Права півкуля має щось проти, якщо перешкоджає. Все це жахливо заплутано. Не можна ж стверджувати, що я — це тільки моя ліва півкуля. Доведеться з другою йти на компроміси, не сидіти ж вічно з прив'язаною рукою. Я намагався її заспокоювати різними способами, але намарно. Вона просто нестерпна. Агресивна, вульгарна і нахабна. На щастя, не може всього прочитати. Тільки деякі частини мови, найкраще іменники. Так відбувається завжди, я знаю це, бо вже начитався відповідних книг. Дієслів і прикметників як слід не розуміє, і я мушу висловлюватися так, щоби її не дратувати, бо вона стежить за всім, що я вистукую. Чи мені це вдасться — не

знаю. Зрештою, ніхто не знає, чому все добре виховання міститься у лівій півкулі.

На Місяці я повинен був сісти частково, але у зовсім іншому сенсі, тому що це було до аварії, тобто я ще не був подвоєний. Я повинен був обертатися довкола Місяця по стаціонарній орбіті, а на розвідку вислати свого віддальника. Він навіть подібний до мене, хоча й пластиковий, із сенсорами. Отож я сидів у ЛЕМ'і 1, а ЛЕМ 2 спустився з віддальником. Ті військові роботи супроти людей налаштовані жахливо. У кожному готові вбачати ворога. Принаймні так мені сказали. На жаль, ЛЕМ 2 зіпсувався і я наважився спуститися сам, аби побачити, що з ним сталося, бо зв'язок був розірваний. Сидячи в ЛЕМ'і 1 і не чуючи більше ЛЕМ'а 2, я, однак, відчував біль у животі, який, власне, болів мене не безпосередньо, а по радіо, тому що, як з'ясувалося після посадки, вони зламали в ЛЕМ'ові кришку, витягнули віддальник, а потім взялися за нутроці. Я не міг від'єднати того кабелю на орбіті, бо коли б я його від'єднав, живіт хоча би й перестав боліти, але, втративши рештки зв'язку з моїм віддальником, я не знав би, де його шукати. Море Ясності, де я потрапив у засідку, завбільшки майже як Сахара. До того ж, я переплутав кабелі, бо хоча кожен з них іншого кольору, було їх до дідька багато, інструкція аварійної експлуатації десь запропастилася, а шукаючи її з болями в животі, я так розлютився, що замість того, аби викликати Землю, вирішив сідати, хоча мене попередили, щоби я ні за яких обставин цього не робив, бо звідти вже не видряпаюсь. Та відступ — не для мене. Крім того, хоча ЛЕМ — це тільки машина, напхана електронікою, я не хотів залишати його на милість роботів.

Бачу, що чим більше я висвітлюю, тим темнішим усе стає. Мабуть, слід почати все з самого початку. Інша річ, що я не знаю, яким був той початок, бо повинен був запам'ятати його головним чином правою половиною мозку, та доступ до неї у мене відрізаний, отож

не можу зібратися з думками. Це я висновую з того, що не пам'ятаю маси речей, і щоби потроху про них довідатися, мушу лівій руці подавати знаки жестами, тобто говорити мовою глухонімих, але вона не завжди хоче відповідати. Наприклад, показує дулю, і це ще найчемніше вираження її окремої думки.

Та й не тільки жестикуляцією допитував я свою ліву руку, бувало, що й прикладався, щоби подолати її опір. Не буду тут нічого загортати в папірчик. Може, я би врешті й дав чосу своїй власній кінцівці, та заковика в тому, що права рука сильніша за ліву. Ноги в цьому сенсі однакові, проте найгірше те, що на мізинці правої у мене за давнини мозоль, і ліва знає про це. Коли в автобусі стався той скандал і я силоміць увіпхав ліву руку в кишеню, то відповідна нога задля помсти наступила на мозоль так, що зірки в очах спалахнули. Не знаю, може, це ефект зниження інтелекту, спричинений моєю половинчастістю, але бачу, що пишу якісь нісенітниці. Нога лівої руки — це просто ліва нога; бувають моменти, коли моє нещасне тіло розпадається на два ворожі табори.

Я був змушений перервати це писання, бо намагався себе копнути. Тобто ліва нога — праву стопу, тобто я не себе хотів копнути, і не я, або ж не увесь я, одне слово, граматика просто не призначена для таких ситуацій. Я вже майже взявся стягати черевики, але передумав. Людина навіть у такій біді не повинна робити із себе блазня. Хіба я маю повикручувати собі маслаки, щоби з'ясувати, що там було з тією інструкцією і тими кабелями? Щоправда, мені вже доводилося битися із самим собою, але за інших обставин. Один раз — у часовій петлі ранішому із пізнішим, а вдруге — після отруєння бенігнаторами. Що було, те було — бився, але залишився нероздільним собою, і кожен охочий може поставити себе в таке становище. Та хіба ж люди в середньовіччі не мучили самі себе задля покути? Однак ніхто не відчує того, що відчуваю я зараз. Це неможливо. Я навіть не

можу сказати, що мене двоє, адже, тверезо мислячи, і це неправда. Мене двоє, тобто частково я також існую почасті, залежно від ситуації. Якщо ви хочете знати, що зі мною сталося, ви повинні без балачок і заперечень читати все підряд, що я пишу, навіть нічого не розуміючи. Дещо з часом проясниться. Не до самого кінця, звичайно, тому що до кінця — означає пройти каллотомію; точнісінько так само неможливо пояснити, що означає бути якоюсь видрою чи черепахою. Якщо би хтось вже, не має значення як, став черепахою чи тією ж видрою, то й так не зможе про це сповістити, бо ж тварини не говорять і не пишуть. Звичайні люди, до яких я належав упродовж значної частини життя, не розуміють, як це може бути, щоби хтось із розітнутим мозком і далі був начебто собою, а схоже на те, що він таким є, якщо говорить про себе Я, а не МИ, цілком нормально ходить, говорить доречно, а коли їсть, то також жодним чином не видно, що права півкуля не знає, що робить ліва (в моєму випадку — за винятком круп'яного супу), зрештою, трапляються такі, котрі стверджують, ніби каллотомія мала бути вже при народженні *Святого Письма*, раз у ньому сказано — ліва рука не повинна знати, що чинить права, але для мене це лише релігійна метафора.

Один тип переслідував мене впродовж двох місяців, щоби витягнути з мене правду. Він приходив з візитами у найбільш невідповідний час, аби мучити запитаннями, скільки мене насправді є. Фахові підручники, які я давав йому перечитати, щоби він із них щось видобув, йому не допомогли, зрештою, як і мені. Я позичав йому ті книжки, аби він відчепився. Тоді ж пішов купити собі взуття без шнурків, з еластичною гумкою зверху, колись таке, здається, звали штиблетами, бо коли моя ліва сторона не хотіла йти на прогулянку, то черевики я зашнурувати не міг. Тільки-но зав'язував правою, ліва рука розв'язувала. Отож вирішив купити ті штиблети і пару спортивного взуття для бігу — не задля того,

щоби миля за милею вправлятися у модному *jogging*, а щоб провчити праву півкулю мозку, бо я тоді ще ніяк не міг з нею порозумітися, а лише злішав і отримував більше синців. Вважаючи продавця у крамниці звичайним торгівцем, я щось пробурмотів, аби виправдати свою (а насправді не мою) дивну поведінку. Просто коли він з ложкою до взуття став на коліна переді мною, я лівою рукою схопив його за ніс. Тобто це вона його схопила, а я намагався виправдовуватись, власне кажучи, звалював усе на неї. Подумав, що навіть якщо він вважатиме мене за божевільного (звідки продавець у взуттєвій крамниці мав би щось знати про каллотомію?), то свого доб'ється, бо він урешті-решт таки продасть мені те взуття. Божевільні теж не повинні ходити босоніж. На жаль, це був студент філософії, який тут підробляв, і він збіса цим перейнявся.

— Пане Тихий, в ім'я здорового глузду і на милість божу! — кричав він у моєму помешканні. — Та ж логіка підказує, що або ви один, або вас більше! Якщо ваша права рука натягає штани, а ліва їй не дає, то це означає, що за кожною стоїть певна половина мозку, яка щось собі думає, чи принаймні хоче думати, раз не бажає того, на що має охоту друга половина. Якби це було не так, то між собою билися би повідрізувані руки й ноги, а цього вони, як ви знаєте, не роблять!

Тоді я дав йому Газзанігу. Найкращою монографією про розтин мозку і наслідки цієї операції є книга професора Газзаніги, *Bisected Brain*¹, опублікована ще в 1970 році видавництвом Appleton Century Crofts, Educational Division in Meredith Corporation, і нехай мені ніколи мозок не зростеться, якщо я брешу, бо я не вигадав ні того Майкла Газзанігу, ні його батька (якому він присвятив свою монографію), а називався він Данте Ахіллес Газзаніга, і також був доктором ме-

¹ *Bisected Brain* (англ.) — «Мозок, розтятий навпіл».

дицини (М.Д.). Хто не вірить, хай жене до найближчої медичної книгарні, а мені дайте святий спокій.

Той тип, який мене переслідував, щоб витягнути у мене зізнання, як то жити подвоєному, нічого від мене не довідався, oprіч того, що довів обидві мої півкулі до узгодженої люті, і тоді я схопив його обома руками за комір і викинув за двері. Такі короткотривалі гармонії моєї розбалансованої істоти траплялися не раз, але чому і як — я й дотепер не знаю.

Той юний філософ потім мені зателефонував посеред ночі, вважаючи, що я, вирваний зі сну, відкрию йому свою дивовижну таємницю. Просив мене прикладати слухавку по черзі до лівого і правого вуха, незважаючи на соковиті дефініції, якими я його окреслював.

Він вперто стверджував, що дурнуватими є не його питання, а стан, в якому я перебуваю, адже він суперечить усій антропологічній, екзистенціальній і ще якійсь там філософії людини як істоти розумної і свідомої власного розуму. Він, мабуть, щойно склав іспити, бо сипав Гегелями, Декартами («Мислю, отже, — існую, а не «Мислимо, отже, — існуємо»), атакував Гуссерлем і доправив Гайдеггером, аби довести, що те, що відбувається зі мною, неможливе, бо суперечить усім інтерпретаціям духовного життя, якими ми все-таки завдячуємо не якимось хлющам, а найгеніальнішим в історії мислителям, котрі вже добрих кілька тисяч років, починаючи від греків, займалися інтроспективним дослідженням особистості; а тут приходять тип з великим розрізом спайки мозку і хоча видається здоровим як бик, але його права рука не відає, що робить ліва, та й із ногами те ж саме; і при цьому одні експерти кажуть, що свідомість у нього тільки у лівій стороні, бо права — то тільки бездушний автомат, другі — що в нього їх дві, але права німує, бо центр Брока міститься в лівій скроневій зоні, а треті — що в нього дві частково розділені особистості, і це вже вершина всього. Якщо неможливо частково вистрибнути з поїзда, кричав він

мені, чи частково померти, то не можна також частково думати! Потім я вже не виганяв його з дому, бо мені було його шкода. У розпачі він намагався мене підкупити. Називав це дружнім подарунком. Він клявся, що тих вісімсот сорок доларів — це всі його заощадження на канікули з дівчиною, але він був готовий від них відмовитися і навіть від неї, аби я заради бога зізнався, ХТО думає, коли думає моя права півкуля, а Я не знаю, ЩО вона думає; коли ж я скерував його до професора Екклеса (бо він як прихильник теорії лівосторонньої свідомості вважає, що права взагалі не думає), то він наговорив про останнього всіляку гидоту. Оскільки він вже знав, що я помаленьку навчив праву півкулю мови глухонімих, отож наполягав, аби я пішов до Екклеса пояснити, що той помиляється. Замість ходити увечері на лекції, він зачитувався медичними журналами і вже знав, що нервові шляхи перехрещуються, тому шукав у найгрубших підручниках відповіді на питання, якого дідька відбулось оте перехрещення, чому права півкуля мозку керує лівою половиною тіла і навпаки, але про це, ясна річ, ніде не було жодного слова. Це або допомагає нам бути людиною, мудрував він, або перешкоджає. Психоекспериментальних авторів він також студіював і знайшов одного, котрий вважав, що у лівій півкулі лежить свідомість, а у правій — підсвідомість, але мені вдалося вибити йому це з голови. Я зі зрозумілих причин був начитанішим від нього. Щоби не допустити бійок ані з собою, ні з хлопцем, який горів спрагою знань, я виїхав, а насправді втік від нього у Нью-Йорк — і потрапив з дощу та під ринву.

Я винайняв квартиру на Мангеттені та їздив на метро чи автобусі до публічної бібліотеки, щоби читати Йозатіца, Вернера, Такера, Вудса, Шапіро, Ріклена, Швортца, Шварца, Швертса, Сай-Май-Гальяша, Россі, Лішмана, Кеньйона, Гарві, Фішера, Коена, Брумбека і щось із тридцять різних Раппапортів, і майже щоразу по дорозі доходило до дуже диких сцен, бо симпатич-

них жінок, особливо блондинок, я щипав за задок. Робила це, зрозуміло, моя ліва рука, навіть не завжди в натовпі, але спробуйте щось подібне пояснити кількома словами! Найгірше було не те, що я кілька разів дістав по писку, а те, що більшість покривджених у такий спосіб зовсім не ображалися. Навпаки, вони вважали це прелюдією до невеличкого роману, а це була остання річ, яка мені тоді була в голові. Наскільки я міг зорієнтуватись, ляпаси я діставав від активісток *Woman's Liberation*¹, зрештою, дуже рідко, тому що гарненьких серед них знайти важко.

Бачачи, що сам не виплутаюся з кошмарного становища, я врешті зв'язався з видатними авторитетами. Ці вчені справді взяли за мене. Я був оглянутий, просвітлений рентгеном, тахістоскопований, мене подразнювали струмом, під'єднували до чотирьохсот електродів, прив'язували до спеціального крісла, змушували годинами розглядати крізь оглядову щілину яблука, собак, виделки, гребінці, стариганів, столи, мишей, гриби, сигари, склянки, оголених жінок, немовлят, а також кілька тисяч інших висвітлених на екрані речей, після чого вони мені сказали те, що я сам уже прекрасно знав, — коли вони показують мені в тому апараті більярдну кулю так, щоб її могла бачити тільки моя ліва півкуля, то права рука, запхана у мішок з різними предметами, не може вийняти звідти таку кулю, і навпаки, оскільки лівиця не відає, що чинить правиця. Отож вони ствердили, що мій випадок банальний і майже втратили до мене інтерес, оскільки я й слова не пискнув про те, що свою німу половину вчу мови глухонімих. Адже я хотів щось дізнатися від них про себе, через те не був зацікавлений у підвищенні їхньої кваліфікації.

Тоді я пішов до професора С. Туртельтауба, котрий із ними всіма побив горшки, та замість того, щоби

¹ *Woman's Liberation* (англ.) — визволення жінок.

прояснити мій стан, він почав переконувати мене, яка то зграя і кліка. Спочатку я слухав уважно, припускаючи, що він зневажає їх з теоретико-пізнавальних причин. Однак Туртeltaубові йшлося тільки про те, що вони зарубали його проект. Коли я останній раз був у п. Гльобуса і п. Саводніка чи, може, в інших спеціалістів, бо їх стільки вже було, що вони мені трохи переплутались, то, дізнавшись, що я ходжу до Туртeltaуба, вони спершу на мене трохи образились, а потім заявили, що вилучили його зі своєї наукової спільноти з етичних міркувань. Туртeltaуб хотів, щоби вбивцям, засудженим до довічного ув'язнення або до смерті, пропонувати заміну кари на каллотомію. Він пояснював, що оскільки каллотомії піддають тільки епілептиків за приписом лікаря, то невідомо, чи наслідки перетину спайок у звичайних людей будуть такими ж, і чи кожен, включно з ним, коли б він, наприклад, прикатрупив свою тещу і мав сконати на електричному стільці, волів би краще дати собі перерізати *corpus callosum*¹; однак тоді колишній суддя Верховного суду Кльоссенфенгер ухвалив: навіть коли не брати до уваги етичних міркувань, краще до цього не вдаватись, адже якщо з'ясується, що беручись із холодним розрахунком до своєї тещі, діяла тільки ліва півкуля Туртeltaуба, в той час як права ні про що не здогадувалася, а навіть протестувала, проте піддалася домінуючій, і після внутрішньої духовно-мозкової боротьби таки дійшло до вбивства, то це створило би жахливий прецедент, оскільки після суду слід було одну півкулю посадити, а другу, визнану невинною, звільнити від покарання. У результаті вбивця був би засуджений до смерті лише на п'ятдесят відсотків.

Не домігшись того, про що він мріяв, Туртeltaуб був змушений оперувати мавп, дуже дорогих, на відміну

¹ *Corpus callosum* (лат.) — мозолисте тіло, велика спайка (частина головного мозку).

від вбивць, а що дотації йому врізали, то він розпачав, що закінчить щурами і морськими свинками, хоча це зовсім не одне й те саме. У той же час члени Товариства Захисту Тварин, як і Спілки Боротьби з Вівісекцією регулярно били йому шибки і навіть підпалили його автомобіль. Страхова фірма відмовилася платити, стверджуючи, що нема жодних доказів того, що це не він підпалив свою автівку, з прицілом відразу на двох зайців: судове переслідування тих захисниць тварин і матеріальний зиск, оскільки автомобіль був старий.

Він так мені набрид, і я так хотів припинити розмову, що прохопився про мову жестів, якої своєю правою рукою навчав ліву. Це було помилкою. Він відразу зателефонував до Гльобуса, а може, до Максвелла, щоб анонсувати демонстрацію в неврологічному товаристві випадку, яким він усіх рознесе в пух. Побачивши, до чого все йде, я не попрощавшись вибіг від Туртельтауба і поїхав прямо до свого готелю, але ті двоє вже чекали на мене в холі. Побачивши їхні розпашілі обличчя й очі, що горіли нездоровою дослідницькою цікавістю, я сказав, що гаразд, зараз поїду з ними в клініку, тільки перевдягнусь у кімнаті, і поки вони чекали мене внизу, я втік пожежною драбиною з одинадцятого поверху, щоби першою ж таксівкою дременути в аеропорт. Мені насправді було байдуже, куди я полечу, аби подалі від цих учених, а оскільки перший рейс був до Сан-Дієго, то я подався туди і в маленькому зачуханому готелику — справжньому притулку для різних підозрілих типів, — навіть не розпакувавши валіз, я зателефонував до Тарантоги з проханням допомогти.

Тарантога був, на щастя, вдома. Справжніх друзів пізнаєш у біді. Він уночі прилетів до Сан-Дієго, і коли я йому все розказав, якомога чіткіше і детальніше, він вирішив зайнятися мною як добра душа, а не як учений. За його порадою я змінив готель і почав відрощувати бороду, він натомість узявся розшукати такого

знавця справи, який клятву Гіппократа цінує більше за популярність, спричинену цікавим випадком. На третій день між нами сталося непорозуміння, бо він прийшов, щоб утішити мене хорошими, конкретними новинами, а я виявив йому вдячність лише частково. Його роздратовала моя лівостороння міміка, іронічний погляд мого ока. І хоча я пояснив йому, що це не я, що це тільки права півкуля мого мозку, над якою я не маю контролю, та він, спочатку трохи заспокоївшись, знову почав колотнечу, ляпнувши, що тут щось не все гаразд. Навіть якщо в моєму одному тілі мене є двоє, то з тих глузливих і саркастичних гримас, які я наполовину корчив, як на долоні видно, що я ще раніше, принаймні частково, мусив відчувати до нього неприязнь, і тепер вона проявлялася як чорна невдячність, він же вважає, що або хтось справді друг, або ні. П'ятдесятивідсоткова дружба його не влаштовує. Та я його якимось заспокоїв, а коли він пішов, то купив собі на око пов'язку.

Спеціаліста він знайшов мені в Австралії, отож ми разом полетіли в Мельбурн. Це був професор Джошуа Макінтайр, який викладав там нейрофізіологію, а його батько був найближчим другом і чи не далеким родичем батька Тарантоги. Макінтайр уже самим своїм виглядом вселяв довіру. Він був високий, із сивим волоссям щіточкою, надзвичайно спокійний, діловий і, як запевнив мене Тарантога, людяний. Тому не йшлося про те, що він хотів мене використати або змовився з американцями, які аж зі шкіри лізли, так хотіли натрапити на мій слід. Оглянувши мене, а огляд тривав три години, він поставив на письмовий стіл пляшку віскі, налив мені й собі, і коли вже запанувала товариська атмосфера, закинув ногу на ногу, замислився, зібрався з думками і сказав:

— Пане Тихий, говоритиму з вами в однині, бо так зручніше. Я виявив, що у вас, поза всяким сумнівом,

перерізано велику спайку мозку від *comissura anterior* аж до *posterior*¹, хоча на черепі і нема слідів трепанації...

— Але ж я вже сказав вам, пане професоре, — перервав я його, — що ніякої трепанації не було, була дія нової зброї. Це зброя майбутнього, призначена не для вбивства, а лише щоби цілій атакуючій армії зробити тотальну і дистанційну церебротомію². Із відітнутим мозочком кожен солдат миттєво би звалився, бо його б паралізувало. Так мені сказали в тому закладі, назву якого я не можу вам розкрити. Але випадково я стояв якось боком чи як до того ультразвукового поля, сагітально, як кажуть лікарі. Зрештою, я не впевнений абсолютно, розумієте, адже ті роботи працюють таємно і дія того ультразвуку не до кінця зрозуміла...

— Менше з тим, — сказав професор, дивлячись на мене добрими, мудрими очима крізь золоті окуляри. — Сьогодні позамедичні обставини нас не цікавлять. Щодо кількості свідомості у каллотомізованої людини сьогодні існує вісімнадцять теорій. Оскільки кожен підтверджують певні експерименти, то зрозуміло, що жодна з них не може бути ні цілковито хибною, ні істинною. Ви не є один, вас не є двоє, і про частки також не може йтися.

— То скільки ж мене насправді? — запитав я збентежено.

— Нема доброї відповіді на погано поставлене запитання. Уявіть собі двох близнюків, які від народження більше нічого не роблять, окрім того, що дворучною пилкою пиляють дерево. Вони працюють узгоджено, адже інакше не могли би пиляти, а коли у них забрати ту пилку, то вони стають схожими на вас у теперішньому стані.

¹ *Comissura anterior* (лат.) — передня комісура, або спайка головного мозку; *comissura posterior* (лат.) — задня спайка.

² Церебротомія (з лат.) — розтин головного мозку.

— Але ж кожен із них, незалежно від того, пиляє він чи ні, має одну-єдину свідомість, — сказав я розчаровано. — Пане професоре, ваші колеги в Америці вже нагодували мене купою подібних байок. Про близнюків з пилкою я теж від них уже чув.

— Звичайно, — сказав Макінтайр і підморгнув мені лівим оком, я навіть подумав, що йому теж щось перетяли. — Мої американські колеги темні, як ніч, і такі порівняння — до одного місця. Я навмисно навів цей вигаданий одним із американців приклад із близнюками, бо він веде на манівці. Якщо відобразити мозок графічно, то він виглядає у вас як велика літера Y, оскільки у вас і надалі стовбур головного мозку і середній мозок однорідні. Це — основа «ігрека», натомість півкулі розділені, як відгалуження цієї літери. Розумієте? Інтуїтивно це можна легко... — професор раптом затнувся і зойкнув, бо я копнув його в коліно.

— Це не я, це моя ліва нога, перепрошую, — вигукнув я поспіхом. — Я справді не хотів...

Макінтайр, поблажливо усміхнувшись (але в цій усмішці була певна вимушеність, як на обличчі у психіатра, коли він удає, що вар'ят, який його вкусив, це нормальний, симпатичний чоловік), підвівся, щоби відсунути мене разом із кріслом на безпечну відстань.

— Права півкуля, як правило, значно агресивніша за ліву. Це факт, — сказав він, обережно торкаючись коліна. — Прошу вас, однак, закинути ногу за ногу, руки теж сплести, ви розумієте. Це полегшить нам розмову...

— Я пробував, але вони швидко німіють. Окрім того, якщо дозволите, той «ігрек» мені нічого не пояснює. Де починається свідомість — під роздвоєнням, у ньому самому, трохи вище чи як?

— Цього точно не можна сказати, — відповів професор, подригуючи травмованою ногою і турботливо погладжуючи її. — Мозок, дорогий пане Тихий, складається з багатьох функціональних компонентів, які в нормальної людини можуть по-різному утворювати

зв'язки для виконання різних завдань. У вас найвищі системи постійно роз'єднані, а отже, між ними немає зв'язку.

— Про ці компоненти я, з вашого дозволу, також уже чув сто разів. Не хочу виглядати невічливим, пане професоре, але принаймні я можу вас запевнити, що моя ліва півкуля, та, якою я тепер до вас говорю, не хоче бути невічливою, але я їй далі нічого не знаю. Адже я рухаюся цілком нормально, їм, ходжу, читаю, сплю, лише мушу слідкувати за лівою рукою і ногою, бо вони без будь-якого попередження починають поводитися скандально. Я хочу довідатися, ХТО влаштовує ці витівки. Якщо мій мозок, то чому Я про це нічого не знаю?

— Тому що півкуля, яка це витворює, німа, пане Тихий. Мовний центр перебуває в лівій, у част...

На підлозі між нами лежали мотки кабелю від різного приладдя, яким Макінтайр перед тим мене досліджував. Я помітив, що моя ліва нога починає ніби бавитись цими кабелями. Один, грубий, у чорній блискучій ізоляції, вона обмотала довкола кісточки, але я не надав цьому якогось значення, аж раптом вона сильно і швидко сіпнула назад, потягнувши за той кабель, а він, як виявилось, був обмотаний довкола ніжок крісла, на якому сидів професор. Крісло стало дибки, а професор гепнувся на лінолеум. Але тут же з'ясувалося, що він все-таки був досвідченим лікарем і вченим, який умів володіти собою, бо, піднімаючись з підлоги, майже рівним голосом сказав:

— Нічого-нічого. Не хвилюйтеся, будь ласка. Права півкуля відповідальна за стереогнозію і тому в таких діях вправніша. Усе-таки попрошу вас, шановний пане, сісти подальше від столу, від кабелів, і взагалі від усього. Це нам полегшить розмову і вибір відповідної терапії.

— Я просто хочу знати, де моя свідомість, — відповів я, розмотуючи з ноги кабель, що було непросто, бо вона сильно притиснулася до лінолеуму. — Адже це

ніби я вирвав з-під вас крісло, хоча водночас у мене не було такого наміру. Тож ХТО це зробив?

— Ваша ліва нижня кінцівка, за якою шпигує ліва півкуля, — професор поправив окуляри, що переконалися, відсунув своє крісло ще далі, але не сів, а після коротких вагань став за ним, поклавши руки на спинку. Не знаю, якою півкулею, та я подумав собі, що йому, можливо, захотілося контратакувати.

— Так ми можемо говорити до Судного дня, — сказав я, відчуваючи, як уся ліва сторона мого тіла напружується. Стривожений, я схрестив руки і ноги. Макінтайр, уважно спостерігаючи за мною, продовжував говорити приємним голосом:

— Ліва півкуля домінує завдяки мовним центрам. Розмовляючи зараз із вами, я таким чином розмовляю з нею, права ж може тільки прислухатися. Її знання мови дуже обмежене.

— Можливо, в інших, але не у мене, — заперечив я, вхопившись для більшої певності правою рукою за ліве зап'ястя. — Вона справді німа, але, знаєте, я навчив її мови глухонімих. Багатенько здоров'я мені це вартувало.

— Не може бути!

Коли в очах професора з'явився блиск, який я вже бачив у його американських побратимів, я пожалкував про власну щирість, проте було вже запізно для таких рефлексій.

— Але ж для неї недоступний синтаксис дієслова! Це було встановлено...

— Це нічого. Можна обійтися без дієслів.

— Ну добре, будь ласка, запитайте її, тобто себе — ну, тобто я хотів сказати, що вона думає про нашу розмову. Зможете?

Хоч-не-хоч я взяв ліву руку правою, спершу кілька разів погладив її, щоби заспокоїти, бо знав, що саме так добре починати, а вже потім взявся робити відповідні знаки, торкаючись внутрішньої частини лівої долоні.

Через хвилину її пальці почали рухатися. Я дивився на них якийсь час, а потім, намагаючись приховати роздратування, поклав ліву руку на коліно, хоча вона пручалася. Ясна річ, вона негайно добряче вщипнула мене за стегно. Я міг цього сподіватися, але не хотів влаштовувати на очах професора цирк, борюкаючись із самим собою.

— Ну-ну, і що вона сказала? — запитав професор, необережно висунувшись з-за крісла.

— Нічого суттєвого.

— Але ж я чітко бачив, що вона подавала якісь знаки.

Чи вони були нескоординовані?

— Чому? Вони були дуже добре скоординовані, але то дурниця.

— Говоріть-говоріть! У науці нема дурниць.

— Вона сказала: «Ти дупа».

Професор був настільки заінтригований, що навіть не усміхнувся.

— Справді? Будь ласка, тепер запитайте її про мене.

— Як хочете.

Я знову взявся за ліву руку, показав на професора пальцем, і цього разу навіть не довелося їй особливо заспокоювати, бо вона відповіла негайно.

— Ну як?

— «Теж дупа».

— Так і сказала?

— Так. Вона справді не може впоратися з дієсловами, але зрозуміти її можна. Однак я дотепер не знаю, ХТО говорить. Жестами, але ж це не має значення. До вас я говорю ротом, а до неї змушений пальцями — ото ж як воно все насправді? У моїй голові є Я та якийсь ВІН? Якщо є ВІН, то чому я про нього нічого не знаю і, взагалі, не відчуваю його досвіду, емоцій, будь-чого — він у МОЇЙ голові і є частиною МОГО мозку? Адже він не ззовні. Якби у мене було якесь роздвоєння свідомості, якби мені все перемикилось, тоді би ще можна було зрозуміти, але цього вже ні. Звідки він узявся, цей ВІН?